

RZECZPOSPOLITA POLSKA

PROKURATURA KRAJOWA

BIURO PREZYDIALNE

ul. Rakowiecka 26/30

02-528 WARSZAWA

Warszawa, dnia 23.01. 2019 r.

PK I BP 029.12.2018

Państwo

Prokuratorzy Regionalni

Azdrożni: Biuro Prokuratury

W związku z ujawnionymi wątpliwościami odnoszącymi się do możliwości stosowania art. 217 k.p.k. do dokumentów znajdujących się w aktach procesu kanonicznego, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Dokumenty znajdujące się w aktach procesu kanonicznego nie są objęte immunitetem dyplomatycznym, chyba że wynika to wprost z przepisu prawa, co ma miejsce na przykład gdy wchodzi one w skład poczty dyplomatycznej lub znajdują się w siedzibie nuncjatury bądź innego przedstawicielstwa dyplomatycznego. Nie są również objęte żadnym zakazem dowodowym. Nie ma więc przeszkód prawnych, aby wykorzystać je w postępowaniu karnym, w oryginale lub w uwierzytelnionej kopii.

Jednakże uzyskanie takich dokumentów jest możliwe w razie spełnienia warunków, które należy wywieść z obowiązujących aktów prawa.

Relacje między Państwem Polskim a kościołami i związkami wyznaniowymi są regulowane przez art. 25 i art. 53 Konstytucji, *ustawę z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania*, umowę międzynarodową — *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany dnia 28 lipca 1993 r. w Warszawie i ratyfikowany dnia 23 lutego 1998 r.* (dalej: Konkordat) — oraz przez szereg ustaw odnoszących się do działalności

poszczególnych kościołów i związków. Do kwestii tej odnosi się również art. 17 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, stanowiący, że „Unia szanuje status przyznany na mocy prawa krajowego kościołom i stowarzyszeniom lub wspólnotom religijnym w Państwach Członkowskich i nie narusza tego statusu.”

Zgodnie z art. 25 ust. 3 Konstytucji RP stosunki między Państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Art. 25 ust. 4 wskazuje, że stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy.

Konkordat w art. 1 stanowi: „Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół Katolicki są — każde w swej dziedzinie — niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego”. Konkordat, jako umowa międzynarodowa, ma pierwszeństwo przed ustawami, co wynika z art. 91 ust. 2 Konstytucji.

Pojęcia „autonomii” i „niezależności” nie posiadają definicji ustawowej. Urzędowe objaśnienie „autonomii”, zawarte w *oświadczeniu rządowym z dnia 26 stycznia 1998 r. w sprawie Deklaracji Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 kwietnia 1997 r. w celu zapewnienia jasnej wykładni przepisów Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisanego w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r.*, daje następującą wykładnię tego pojęcia: „Zasada wyrażona w artykule 1, według której Państwo i Kościół są niezależne i autonomiczne, jest w istocie nadaniem wyrazu prawnego praktyce, jaka wytworzyła się w Polsce na przestrzeni ostatnich lat. Oznacza ona rezygnację z takiego pojmowania norm konstytucyjnych, które wyrażało stosunek antagonistyczny, na rzecz wykładni zakładającej współdziałanie dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego.”. Innymi słowy, zasada autonomii wymaga, aby organy państwa w swoich relacjach z instytucjami kościelnymi opierały się na współdziałaniu, rezygnując z wykorzystywania swoich uprawnień władczych w sposób antagonistyczny.

Zgodnie z art. 5 Konkordatu, państwo zapewnia Kościołowi katolickiemu

swobodne i publiczne wykonywanie jurysdykcji. Przepis ten nakłada na organy państwowe obowiązek nie tylko tolerowania, ale też aktywnego podejmowania działań zapewniających swobodę jurysdykcyjną Kościoła. Również art. 2 *ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej* stanowi, że Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami. Wedle art. 3 tej ustawy, określa ona zasady stosunku Państwa do Kościoła, w tym jego sytuację prawną i majątkową; w sprawach odnoszących się do Kościoła, nieuregulowanych niniejszą ustawą, stosuje się powszechnie obowiązujące przepisy prawa — o ile nie są sprzeczne z wynikającymi z niej zasadami.

Pojęcie jurysdykcji obejmuje prowadzenie postępowań na podstawie Kodeksu prawa kanonicznego. Postępowania takie, jak również związane z nimi czynności i dokumentacja, należą więc do sfery objętej autonomią Kościoła. Nie ulega wątpliwości, że zatrzymanie akt procesu kanonicznego przez organy ścigania stanowi ingerencję w przebieg tego procesu. Należy zatem uznać, że decyzja o wydaniu postanowienia o żądaniu akt lub dokumentów z procesu kanonicznego powinna być podejmowana z rozwagą, jako potencjalnie pozostająca w kolizji z autonomią jurysdykcyjnej Kościoła.

Zgodnie ze wskazaną wyżej konstytucyjną zasadą współdziałania, prokurator, uznając, że określone dokumenty wytworzone w procesie kanonicznym będą stanowić przydatny dowód w postępowaniu karnym, powinien zatem w pierwszej kolejności wystąpić ze stosownym wnioskiem do władz kościelnych. Kodeks prawa kanonicznego przewiduje możliwość udostępnienia dokumentów procesu za zgodą sędziego (kanon 484 pkt 3, kanon 1475 § 2). Decyzja władz kościelnych w tym przedmiocie należy do sfery ich autonomii. Sędzia kościelny może wyrazić zgodę jedynie na przekazanie kserokopii dokumentu — w takim wypadku kserokopie powinny być uwierzytelnione przez notariusza kościelnego — albo całkowicie odmówić zgody, powołując się na dobro procesu kanonicznego.

Jednocześnie jednak prokurator ma określone obowiązki wynikające z k.p.k., w tym obowiązek zebrania dowodów, wynikający z art. 297 § 1 pkt 5 k.p.k. Uprawnienie wynikające z art. 217 k.p.k. służy realizacji tego obowiązku. Zasada

autonomii jurysdykcyjnej Kościoła nie może w każdej sytuacji oznaczać ograniczenia uprawnień organu państwa. Należy zatem wyważyć proporcje między tą zasadą a obowiązkami prokuratora.

W tym celu niezbędne jest rozróżnienie dwóch typów sytuacji związanych z poszukiwaniem dowodów.

W pierwszej sytuacji, dowód z dokumentu zawartego w aktach procesu kanonicznego jest niezastępowalny. Ma charakter kluczowy dla ustalenia zasadniczych kwestii postępowania, niezbędnych dla wydania decyzji merytorycznej — to jest, dowód ten pozwala na stwierdzenie, czy i przez kogo został popełniony czyn zabroniony, jaką kwalifikację prawną tego czynu należy przyjąć, jaka jest tożsamość pokrzywdzonego, czy sprawca ponosi odpowiedzialność karną — przy czym okoliczności te nie mogą zostać ustalone w inny sposób. Dotyczy to takich na przykład stanów faktycznych, kiedy przedmiotem postępowania jest czyn z art. 270 k.k., a żądany dokument stanowił przedmiot czynności wykonawczej tego czynu, albo kiedy tylko treść żadanego dokumentu pozwoli rozstrzygnąć, czy przestępstwo zostało popełnione przez konkretną osobę. Prokurator powinien wówczas zwrócić się do władz kościelnych o udostępnienie dokumentu. Jeśli władze kościelne nie wyrażą zgody, uzasadnione jest skorzystanie z instytucji określonej w art. 217 k.p.k.

W wypadku drugiego typu sytuacji, dowód z dokumentu zawartego w aktach procesu kanonicznego nie jest dowodem niezastępowalnym, gdyż dana okoliczność może zostać ustalona w inny sposób. Przynależą tu również sytuacje, kiedy dowód posiada jedynie charakter uzupełniający w stosunku do innych dowodów albo zawiera informacje, które byłyby wprawdzie przydatne dla postępowania (w tym informacje o innych dowodach), lecz nie są to informacje o zasadniczym znaczeniu dla podjęcia decyzji merytorycznej, względnie można je uzyskać w inny sposób. W takich sytuacjach stosowanie instytucji określonej w art. 217 k.p.k. powinno ograniczać się do szczególnych, wyjątkowo uzasadnionych wypadków, wykazanych w uzasadnieniu postanowienia, na przykład gdy ustalenie okoliczności w inny sposób napotyka na poważne przeszkody.

Pismo lub postanowienie powinno dotyczyć poszczególnych dokumentów

(na przykład protokołów zeznań wskazanych osób), nie powinno zaś obejmować całych akt procesu kanonicznego.

Wyrażony w art. 25 ust. 3 Konstytucji obowiązek poszanowania autonomii dotyczy wszystkich kościołów i związków wyznaniowych. Powyższe zasady powinny być zatem analogicznie stosowane w odniesieniu do dokumentów z wewnętrznych postępowań innych kościołów i związków, jeśli takie postępowania są prowadzone — co dotyczy na przykład dokumentów wytworzonych w toku sprawowania prawa, o którym mowa w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, lub Prawa Wewnętrznego określonego w art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, w art. 3 ustawy z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, czy też w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej.

W celu ukształtowania należytej praktyki proszę o każdorazowe przekazywanie do Biura Prezydialnego Prokuratury Krajowej informacji o przypadkach planowanego wystąpienia przez podległych Państwu prokuratorów do władz kościoła lub związku wyznaniowego o udostępnienie dokumentów z wewnętrznego postępowania prowadzonego przed takimi władzami, oraz o przypadkach, które w ocenie prokuratorów uzasadniają decyzję o zastosowaniu art. 217 k.p.k. z uwagi na odmowę udostępnienia przez te władze niezbędnych dla postępowania karnego dokumentów.

Uprzejmie proszę o poinformowanie o treści niniejszego pisma podległych prokuratorów.

2 pawaanile

DYREKTOR
BIURA PREZYDIALNEGO
Tomasz Szafrański
Tomasz Szafrański